

V AHVOJEN NAISTEN PUOLESTA- PUHUJAT: LUCINA HAGMAN JA ALLI NISSINEN

Koulun johtajatar Lucina Hagman (1853-1946) valittiin eduskuntaan nimenomaan naisasianaisena. Hän oli Naisasialiitto Unionin pitkäaikainen puheenjohtaja, joka oli ehtinyt tulla tunnetuksi yhteiskasvatuksen ja naisten oikeuksien puolustajana. Lucina Hagman nousi kansanedustajaksi Nuorsuomalaisen puolueen listoilta, mutta hän ei ollut puoluepolitiikan kannattaja. Päinvastoin hän kehotti naisia pysymään puoluekiistojen ulkopuolella ja luomaan sen sijaan oman ohjelmansa sekä myös taistelemaan sen puolesta. Naisten ei siis pitänyt suostua puolueiden talutusnuoraan.

Puoluepolitikoinnin kritisoiminen ei ollut sattuma vaan se liittyy Lucina Hagmanin näkemykseen naisten kansalaisuudesta. Tarkoitukseni on analysoida, mikä oli hänen tulkintansa naisten roolista ja heidän yhteiskunnallisesta toiminnastaan: kuinka naisten tulisi käyttää saamiensa kansalaisoikeuksia ja miksi Hagman asetti naisille tiettyntyyppisiä odotuksia? Hänen ystävänsä ja työtoverinsa eduskunnassa oli Aili Nissinen. Miten nämä kaksi naista tulivat mukaan kansalaistoimintaan ja mikä heitä yhdisti?

”NAINEN TAHTOO TODELLA TULLA VÄKEVÄKSI”

Näin vakuutti Lucina Hagman vuonna 1888 pohtiessaan naisten kasvatusta. Hänen mukaansa tyttöjen henkinen ja fyysinen kehitys estettiin, koska heikkous määriteltiin naiselle sopivaksi ominaisuudeksi. Vallitsevan naisihanteen mukaan tyttö ei saanut olla vahva eikä aktiivinen vaan hänet kasvatettiin

miellyttämään muita sekä ulkonäöllään että käytöksellään. Lucina Hagman kritisoï tyttöjen kasvatusta, koska se ei hänen mielestään antanut tytöille mahdollisuutta kehittyä ihmisenä vaan jätti heidät naisellista avuttomuutta korostavan naiskäsityksen vangiksi. Hän itse asetti tyttöjen kasvatuksen päämääräksi heidän monipuolisen kehittämisenä: naiset oli kasvatettava fyysisesti vahvoiksi ja terveiksi sekä moraalisesti vastuuntuntoisiksi. Samalla heille oli annettava mahdollisuus älylliseen toimintaan ja tiedon muodostamiseen. Näin naiset saivat valmiudet elättää itseänsä työllä.¹

Lucina Hagmanin kritiikki kohdistui nimenomaan säätyläisnaisten kasvatukseen. Heiveröisten säätyläistyttöjen vastakohdaksi hän nosti vahvat talonpoikaisnaiset, jotka olivat tottuneet työntekoon ja joiden fyysistä voimaa ei rajoitettu liikkumista estävällä vaatetuksella eikä tapakasvatuksella. Lucina Hagman paheksui säätyläistyttöjen joutilasta elämää, sillä hänen mielestään oli kevytmielistä pitää tytöt tietämättöminä työstä ja muista elämän velvollisuuksista. Säätyläistyttöjä ei opetettu ahkeruuteen ja työntekoon, joita Lucina Hagman piti elämän peruspilareina.² Työ oli hänen mielestään siunaus ja kutsumus, johon myös tytöt oli valmennettava.

Naiskasvatusta koskevissa näkemyksissä heijastuivat Lucina Hagmanin omat kokemukset. Hän oli nimismiesperheen nuorin tytär, ja hän oli viettänyt lapsuutensa Pohjanmaalla, missä perhe asui talonpoikaisväestön keskuudessa. Tässä ympäristössä Lucina tottui viihtymään paremmin ulkona poikien leikeissä kuin sisällä naisten töissä. Äiti ja sisaret yrittivät opettaa häntä tekemään käsitöitä, mutta Lucinalla ei ollut taipumusta eikä kiinnostusta ompelemiseen ja kutomiseen, vaikka häntä pilkattiinkin taitamattomuudesta naisten töissä. Muistelmissaan Lucina Hagman on myös kertonut piiasta, joka oli niin vahva ja ahkera että hän pääsi pellolle niittämään heinää yhdessä miesten kanssa.³ Talonpoikaisyhteisö tarjosi väljemmät puitteet kasvavalle tyttölapselle kuin säätyläispiirit, joissa tytöt pienestä pitäen kouluttiin toisenlaiseen naisrooliin.

Toisaalta nimismies Hagmanin perheessä noudatettiin ehkä hieman epätavallista työnjakoa. Perheen äiti Sofia Hagman oli

tarmokas nainen, joka piti kurissa sekä miehensä että lapsensa. Perheenemännyyden ohessa hän hoiti osan nimismiehen tehtävistäkin, sillä Nils Hagman oli enemmän kiinnostunut metsästyksestä kuin virkatehtäviensä hoitamisesta. Ajan tavan mukaan lapset saivat opetuksen äitinsä ohjauksessa. Perheen pojat lähetettiin toki aikanaan kouluun saamaan korkeampaa opetusta, mutta tyttöjen osaksi tuli jäädä kotiin, sillä tyttöjen kouluttaminen oli harvinaista.

Lucinalle avautui kuitenkin mahdollisuus päästä Vaasan tyttökouluun, kun perhe muutti Vaasan seudulle vuonna 1865. Tyttökoulun jälkeen hän hakeutui Jyväskylän seminaariin ja suoritti opettajantutkinnon vuonna 1875. Ammatinvalinta oli tuon ajan säätyläistytölle tyypillinen. Tosiasiassa säätyläistytöillä ei ollut paljonkaan valinnanvaraa, koska Jyväskylän seminaari oli yksi niistä harvoista oppilaitoksista, joka hyväksyi tyttöjä oppilaikseen ja tarjosi heille mahdollisuuden kouluttautua ammattiin. Lucina Hagman päätyi opettajanammattiin käytännöllisistä syistä - hänen oli elätettävä itsensä ja leskeksi jäänyt äitinsä. Köyhän nimismiesperheen tyttärenä hänellä ei ollut toivoa perinnöstä eikä myöskään hyvästä avioliitosta. Varattoman tytön ympärillä ei parveillut kosijoita, joten elämä oli suunniteltava toisin eikä sitä voinut rakentaa avioliiton varaan.

Lucina Hagman aloitti opettajanuransa Hämeenlinnassa koulun johtajana, mutta vuonna 1886 hänet valittiin Helsingin Suomalaisen Yhteiskoulun johtajaksi. Tätä virkaa hän hoiti toistakymmentä vuotta, kunnes perusti Helsinkiin oman koulunsa Uuden Yhteiskoulun vuonna 1899 ja toimi sen johtajana vuoteen 1938. Lucina Hagman hoiti koulunjohtajan virkaa 85-vuotiaaksi asti, joten hänen uransa opettajana ja kasvattajana kesti poikkeuksellisen kauan.

Jyväskylän seminaarissa Lucina Hagman kiinnostui yhteiskunnallisista kysymyksistä, joihin hän perehtyi lukemalla ahkerasti. 1880-luvulla hän alkoi osallistua julkiseen keskusteluun julkaisemalla kirjoituksia naiskasvatuksesta, yhteiskoulujen toimintaperiaatteista, naisten oikeuksista sekä muista ajankohtaisista kysymyksistä. Näin hän kouliintui kirjailijaksi

sekä sanoma- ja aikakauslehtien avustajaksi. 1800-luvun lopussa monet muutkin naisasianaiset olivat innokkaita kynäkäyttäjiä. Yhteiskunnallista debattia käytiin kiivaasti sekä lehtien palstoilla että kirjallisuudessa. Keskustelujen aiheet lainehtivat naisten oikeuksista ja vapaasta rakkaudesta kaksinaismoraalin vastustamiseen sekä siveellisyyden puolustamiseen.⁴

Naisten tulo julkisuuteen ei kuitenkaan tapahtunut helposti. Julkiseen keskusteluun osallistuva nainen asetti itsensä alttiiksi monenlaiselle kritiikille ja epäilyille. Hänen naisellisuutensa kyseenalaistettiin, mutta toisaalta kodin piiristä poistunut nainen sai seksuaalisesti epäilyttävän leiman. Puheita pitävä ja tekstejään julkaiseva nainen tuomittiin epänaisekseen, vaikka samalla hänen esiintymisensä tulkittiin muistutukseksi ruumiillisuudesta ja seksuaalisuudesta.⁵ Kun säätyläisnaisten työssäkäynti yleistyi 1800-luvun lopussa, he joutuivat kokemaan saman kohtelun kuin työläisnaiset: nainen ei voinut kulkea kadulla tulematta häirityksi. Julkisuuteen astunut nainen oli miehille avointa riistaa ja hänet saatettiin samaistaa prostituoituun.⁶ Naisten kannalta kiusallinen tilanne johti toimenpiteisiin, kun naiskansanedustajat tekivät vuonna 1908 yhteisen esityksen katurauhan säätämiseksi. Esityksessä vaadittiin sakkorangaistusta naisten ahdisteluun syyllistyneille miehille. Myös Lucina Hagman allekirjoitti tämän aloitteen, jota lakivaliokunta ei kuitenkaan ehtinyt käsitellä.⁷

YHTEISKASVATUS

Lucina Hagman oli yhteiskasvatuksen innokas puolustaja, ja hän vaikutti merkittävästi Suomalaisen Yhteiskoulun perustamiseen. Suomen Naisyhdistys järjesti helmikuussa 1886 keskustelutilaisuuden, jossa oli tarkoitus sopia uuden tyttökoulun perustamisesta. Lucina Hagman kirjoitti koulukysymyksestä sanomalehtiartikkelin, jossa hän päätyi kannattamaan yhteiskoulua tyttökoulun sijasta. Myöhemmin pidetyn kokouksen enemmistö oli samalla kannalla Lucina Hagmanin kanssa, joten tyttökoulusta luovuttiin ja sen sijaan perustettiin Helsinkiin Suomalainen Yhteiskoulu, jonka ensimmäiseksi johtajaksi valittiin Lucina Hagman.

Miksi Lucina Hagman piti yhteiskoulua parempana vaihtoehtona kuin tyttökoulua? Hän kritisoi voimakkaasti siihenastista kasvatusta- ja koulujärjestelmää, joka perustui tyttöjen ja poikien erilliskasvatukseen. Sen mukaisesti pojat lähetettiin jo varhaisessa vaiheessa kouluun, mutta tytöt jäivät kotiin äitinsä kasvatettavaksi ja kasvatuksen tarkoituksena oli koulia heidät kodinhoitajiksi. Lucina Hagmanin mukaan erilliskasvatus johti siihen, että nuoret miehet ja naiset elivät täysin toisensa maailmoissa eivätkä he oikeastaan tieneet toisistaan juuri mitään. Erilliskasvatus teki tytöistä ja pojista yksipuolisia ihmisiä. Samalla erilliskasvatus esti tyttöjä saamasta kunnon opetusta, koska tyttökoulujen opetusohjelmat olivat kevyempiä ja vähemmän teoreettisia kuin poikakoulujen.

Lucina Hagmanin ratkaisu tähän ongelmaan oli yhteiskasvatus. Jos tytöt ja pojat kävisivät samaa koulua, he oppisivat paremmin ymmärtämään toisiaan ja saisivat samanlaiset lähtökohdat elämälleen. Tämän ajattelutavan mukaisesti uusien tyttökoulujen perustaminen johtaisi vanhan kasvatustradition jatkamiseen, jota Lucina Hagman ei halunnut tukea. Yhteiskasvatuksen vastustajat väittivät, että yhteiskasvatus tuhoaisi naisen ja miehen luonnollisen eron. Tähän Hagman vastasi, että yhteiskoulu ei voi naiseuden ja mieheyden olemusta muuttaa, jos todellakin uskotaan tämän olemuksen olevan luonnon antama: *”Koivusta ei tule kuusta, vaikka se kasvaa kuusen rinnalla, mutta metsä jossa ne kasvavat rinnakkain on kauniimpi...”* Samoin hän totesi, että naisten älykkyydestä ei tiedetä mitään ennen kuin naisille on suotu tasa-arvoinen mahdollisuus itsensä kouluttamiseen.⁸ Kasvatus ja koulutus olivat se tie, joka Lucina Hagmanin mielestä takasi naisille keinon tulla itsenäisiksi ja hyödyllisiksi yhteiskunnan jäseniksi. Hän oli itse kulkenut tuon tien, jota nyt suositteli muillekin naisille.

Muutto Helsinkiin ja virka Suomalaisen Yhteiskoulun johtajana avarsivat Lucina Hagmanin toimintamahdollisuuksia. Hänestä tuli aktiivinen naisasianainen ja vuonna 1888 hän osallistui ensimmäisen kerran kansainväliseen naisasiakongressiin Kööpenhaminassa. Lisäksi hänen yksityiselämässään tapahtui huomattavia muutoksia. Veli Tyko Hagman jäi leskeksi vuonna 1891, jolloin Lucina otti kasvatettavakseen kaksi hänen lapsistaan, Lisan ja Kallen. Kolmas

lapsi jäi puolestaan Kangasalle Lucinan sisaren Sofia Hagmanin huostaan. Tähän asti Lucina Hagman oli elänyt yhdessä äitinsä kanssa, mutta nyt äidin ja tyttären pieni perhe laajeni nelihenkiseksi perhekunnaksi. Veljensä lapsien lisäksi Lucina Hagman sai myöhemmin vielä yhden lapsen hoidettavakseen, kun hän otti 6-vuotiaan Alman kasvattityttäreksensä. Kasvattilasten ottaminen oli tavallista 1800-luvulla, ja tällä tavoin muodostui myös Lucina Hagmanin perhe.

Perheen laajeneminen toi uusia velvollisuuksia. Kun Naisasialiitto Unioni perustettiin helmikuussa 1892, Lucina Hagman kieltäytyi aluksi yhdistyksen puheenjohtajuudesta ”perheellisiin syihin” vedoten, mutta lopulta hän suostui ottamaan vastaan tämän luottamustehtävän. Unionin alkuaikoina Lucina Hagmanin ulkoinen olemus loi tietyn käsityksen naisasianaisista. Hän käytti usein eräänlaista reformipukua, tummaa hametta ja sileää takkia. Lucina Hagmanilla oli suuret ruskeat silmät, jotka tuikkivat iloa ja huumoria. Hiukset olivat lyhyiksi leikatut, kiiltävän mustat ja taaksepäin kammatut. Kaikki tämä yhtyneenä rotevaan hahmoon ja varmaan, määrätietoiseen esiintymiseen herätti vaikutelman turvallisesta voimasta ja pätevyydestä. Lisäksi Lucina Hagmanilla oli harvinaisen miellyttävä ääni, joka teki hänestä kiehtovan puhujan.⁹ Toisaalta nämä samat ulkonaiset ominaisuudet herättivät ärtymystä naisasialiikkeen vastustajissa, sillä Lucina Hagman joutui toistuvasti pilapiirtäjien hampaisiin.

NAISTEN OHJELMA VAALEISSA

Kun yleinen ja yhtäläinen äänioikeus hyväksyttiin vuonna 1906, se herätti suuren innostuksen. Sama innostus välittyi myös Lucina Hagmanin kirjoittamasta naisten vaaliohjelmasta. Nyt naiset pääsivät ensimmäisen kerran esiintymään vapaina kansalaisina, ja he saivat esittää omia vaatimuksiaan yhteiskunnalle. Vapaus ei kuitenkaan tullut lahjana, vaan Lucina Hagman korosti naisten taistelleen pitkään oikeuksiensa puolesta, joten kansalaisoikeudet olivat saavutus raskaasta työstä.¹⁰

Naisasia merkitsi Lucina Hagmanille ihmisoikeuksien puolustamista. Hän rinnasti naisten vapautumisen orjien vapautusliikkeeseen. Naisten vapautuminen ei koskenut pelkästään naisia, vaan hän uskoi sen hyödyttävän ja kohottavan koko kansakuntaa. Naisten poissulkeminen koulutuksesta, viroista ja vapaasta ammatinharjoittamisesta oli epäkohta, joka paljasti yhteiskunnan epäoikeudenmukaisuuden. Samalla naisia estettiin kilpailemasta miesten kanssa näillä aloilla. Koska naisilla oli samat velvollisuudet kuin miehillä kuten verojen maksu heille oli annettava myös samat oikeudet. Lucina Hagmanin mukaan yhteiskunta kehittyi väärään suuntaan, jos sen asioista ja laeista oli päättämässä vain toinen puoli ihmiskunnasta.¹¹

Yhteiskunnan tasapuolisen kehittämisen ehtona Lucina Hagman piti naisten ja miesten yhteistyötä. Nainen ja mies oli tarkoitettu kasvamaan rinnakkain, tekemään työtä ja kokemaan onnea yhdessä. Yhteiskunnan lait, säädökset ja instituutiot olivat muovautuneet yksipuolisiksi ja naisia sortaviksi, koska naiset eivät olleet päässeet vaikuttamaan niihin. Mutta kun naisten toiminta laajenisi kodista yhteiskuntaan, naiset toisivat mukanaan korkeamman moraalin ja äidilliset ihanteet. Korkeamman moraalin puolustaminen tulisi näkyä myös puoluetoiminnassa: Lucina Hagman toivoi naisten asettuvan puolueiden yläpuolelle ja edustavan sovinnollisuutta kiistakysymyksissä.

Lucina Hagmanin kannanotoissa yhdistyvät kiinnostavalla tavalla vuosisadan vaihteen naisliikkeen kaksijakoinen ja ristiriitainen tulkinta naisten kansalaistoiminnasta. Vetoaminen oikeuksiin ja vapaaseen kilpailuun paljastaa yhteydet liberaaliin ajatteluun,¹² joka korosti yksilönvapautta ja ihmisen oikeutta kykyjensä kehittämiseen. Puhe naisten korkeammasta moraalista ja äidillisten ihanteiden tuomisesta yhteiskuntaan painottaa kuitenkin naisten erilaisuutta miehiin verrattuna ja tuo esille niitä erityisominaisuuksia, joita naisilta odotettiin yhteiskunnallisessa toiminnassa.

Eri maiden naisliikkeestä on yleensä löydettävissä kaksi suuntausta. Osa naisista on vaatinut sukupuolten välistä tasa-arvoa ja yhteiskunnallista oikeudenmukaisuutta, joita on

perusteltu liberaaleilla näkemyksillä sekä valistusfilosofiaan vetoamalla. Toisessa suuntauksessa on hallitsevana piirteenä ollut naisten yhteisöllisten tehtävien ja moraalisen ylemmyyden korostaminen, minkä perusteella naisille on vaadittu erityisroolia yhteiskunnallisessa toiminnassa. Näkemykset perustuvat kahteen erilaiseen oletukseen naisen ja miehen olemuksesta: tasa-arvoa korostavat olettivat naisen ja miehen olevan keskeisissä asioissa samanlaisia, mutta toisen suuntauksen edustajat puolustivat naisen ja miehen olemuksellista erilaisuutta. Käsitysten sekoittuminen on näkynyt siinä, että naisliikkeen kannattajat ovat voineet samaan hengenvetoon puolustaa sekä liberaaleja oikeuksia että naisten erityisominaisuuksia. Amerikkalaisen naisliikkeen on tulkittu muuttuneen siten, että aluksi liike vetosi tasa-arvoon, mutta 1800-luvun lopussa ryhdyttiin korostamaan naisten erityispiirteitä. Saksalaisessa naisliikkeessä on hallitsevana piirteenä ollut naisten erityistehtävien korostaminen ja äidillisyyteen vetoaminen sai voimakkaan kannatuksen 1800-luvun lopusta lähtien.¹³

Lucina Hagman sai vaikutteita 1800-luvun lopussa käydyistä keskusteluista ja hän osallistui siihen itsekkin. Hänen näkemyksissään heijastuu myös hänen persoonallisuutensa ja elämänkokemuksensa. Nimismiehen tyttärenä Lucina Hagman kiinnostui jo varhaisessa vaiheessa lainsäädännöstä. Hän havaitsi lakien ja säädösten asettaman naiset eriarvoiseen asemaan miehiin verrattuna, joten oli johdonmukaista vaatia oikeudenmukaisuutta ja naisten aseman muuttamista nimenomaan lainsäädäntöteitse. Naisten vapautuminen merkitsi Lucina Hagmanille taistelua ihmisarvon ja ihmisoikeuksien puolesta. Samalla hän asetti kuitenkin ihmisyyden mitaksi miehen, jolla oli ne oikeudet jotka naisilta puuttuivat.

Lucina Hagmanin laatima naisten ohjelma jakaantui kahteen osaan. Ensin hän kritisoi sitä, miten tietyt instituutiot - kuten kunta, kirkko ja lainsäädäntö olivat rajoittaneet naisten toimintamahdollisuuksia. Sitten hän esitti tiettyjä uudistusvaatimuksia. Hän vaati prostituution poistamista, aviottomien lasten aseman parantamista, tyttöjen suojelusiän korottamista, avioliittolain uudistamista, naisten koulutuksen parantamista sekä uusien ammattien avaamista naisille. Lisäksi Lucina Hagman kannatti kieltolakia, kansakoulun muuttamista yleiseksi pohjakouluksi ja vanhuusvakuutuksen

luomista. Näihin kysymyksiin Lucina Hagman toivoi naisten keskittyvän ja tätä ohjelmaa hän selosti puhujamatkoillaan Hämeen eteläisessä vaalipiirissä syksyllä 1906 ja talvella 1907.¹⁴

YHTEISTYÖ ALLI NISSISEN KANSSA

Kevään 1907 eduskuntavaaleissa Nuorsuomalaisen puolueen toiseksi naiskansanedustajaksi valittiin koulun johtajatar Alli Nissinen (1866-1926). Oli luontevaa, että Lucina Hagman ja Aili Nissinen tekivät eduskunnassa yhteistyötä, koska he edustivat samaa puoluetta. Käytännössä yhteistyö tarkoitti yhteisiä aloitteita sekä toistensa aloitteiden tukemista.¹⁵ Heidän ystävyytensä ja yhteistyönsä oli kuitenkin vanhempaa perua. Se oli alkanut jo parikymmentä vuotta aikaisemmin, jolloin Aili Nissinen tuli nuorena, vastavalmistuneena opettajana Lucina Hagmanin johtamaan Helsingin Suomalaiseen Yhteiskouluun. Kun Lucina Hagman perusti myöhemmin oman koulunsa, Aili Nissinen siirtyi sinne opettajaksi.

Aili Nissinen oli talollisen tytär Iisalmesta. Hän kävi Kuopion tyttökoulun, minkä jälkeen hän jatkoi opintoja Helsingin Suomalaisessa jatko-opistossa valmistuen opettajaksi vuonna 1888. Aloittaessaan opettajanuransa Helsingin Suomalaisessa Yhteiskoulussa hän tuli samanaikaisesti Helsingissä toimineen Valmistavan Koulun johtajaksi. Tämä koulu oli ensin muutaman vuoden Lucina Hagmanin omistuksessa, mutta se siirtyi Alli Nissisen haltuun vuonna 1894 ja sen johtajana Nissinen toimi kuolemaansa asti.

Lucina Hagmanilla ja Alli Nissisellä oli samanlainen tausta. Molempien lapsuudesta löytyy vahva kytkös talonpoikaiseen perinteeseen ja kumpikin teki elämäntyönsä opettajana sekä koulunjohtajana. Lisäksi molemmista tuli kirjailijoita, mutta Alli Nissinen ei osallistunut Lucina Hagmanin tavoin ajankohtaisiin kiistoihin vaan hän julkaisi lasten- ja nuortenkirjoja. Kumpikin heistä pysyi naimattomana, mikä oli tyypillistä tuon ajan virkanaisille. Myös järjestötoiminnassa Lucina Hagmanin ja Alli Nissisen tiedot kulkivat samaa rataa: molemmat kuuluivat Naisasialiitto Unionin

johtajiin, ja vuonna 1899 he olivat yhdessä perustamassa Martta-yhdistystä.

Vuosisadan vaihteessa oli tavallista, että sivistyneistönaiset toimivat aktiivisesti monissa eri järjestöissä. He organisoivat kansanvalistustyötä ja ajoivat raittiusasiaa samalla kun he perustivat naisyhdistyksiä ja hyväntekeväisyysjärjestöjä. Alli Nissinen ja Lucina Hagman tempautuivat mukaan uuteen kansalaistoimintaan, mutta järjestötoiminta paljastaa osaltaan heidän erilaiset painotuksensa ja intressinsä. Lucina Hagmanin huomio kohdistui ennen kaikkea naisasiatyöhön ja hän toimi sen hyväksi vuosikymmeniä. Hän oli näistä kahdesta naisesta radikaalimpi ja uudistushaluisempi. Alli Nissinen oli puolestaan käytännönläheisempi, joten hänen aktiivisuutensa keskittyi kansanvalistushenkiseen Marttajärjestöön.

Miten naiset sitten toimivat ensimmäisten vaalien jälkeen? Kun ensimmäiset naisedustajat tulivat eduskuntaan keväällä 1907, he omaksuivat välittömästi oman linjansa, mikä näkyy heidän tekemistään aloitteista. Niissä keskityttiin sekä naisten aseman parantamiseen että huono-osaisten oikeuksien turvaamiseen. Usein nämä kaksi asiaa liittyivät yhteen. Kun naiset ottivat perheen, lapset ja niihin liittyvät sosiaaliset kysymykset omaksi erikoisalakseen, he ryhtyivät samalla luomaan linjaa, mitkä olivat naisille kuuluvia ja heille sopivia yhteiskunnallisia kysymyksiä. Sama linja näkyi myös eduskunnan valiokuntatyöskentelyssä. Kuvaavaa onkin, että naiset eivät vuosina 1907-1917 olleet lainkaan edustettuina laki- ja talousvaliokunnassa, rautatievaliokunnassa ja pankkivaliokunnassa. Nämä valiokunnat käsittelivät asioita, joiden katsottiin paremmin soveltuvan miehille, koska heillä oli enemmän kokemusta taloudellisesta toiminnasta.¹⁶ Kun nämä alat tulkittiin miesten toimintakentäksi naisten määritellesä samalla omat erikoisalansa, hyväksyttiin yhteiskunnallinen työnjako miesten ja naisten välillä. Naisten keskuudessa näyttää vallinneen varsin selvä yhteisymmärrys, mitkä olivat kummallekin sukupuolelle kuuluvia erityiskysymyksiä. Lucina Hagman oli osaltaan ollut luomassa tätä linjaa kirjoittaessaan naisten vaaliohjelman.

Nuorsuomalaisen puolueen naisedustajat ryhmäkuvassa vuonna 1907. Seisomassa Alli Nissinen ja istumassa Lucina Hagman. Naisia yhdisti yhteisen puoluekannan lisäksi opettajan ammatti sekä toiminta Martta-yhdistyksessä ja Naisasialiitto Unionissa. Kuva: Museovirasto.

Naisten erikoistuminen tiettyihin yhteiskunnallisiin kysymyksiin kytkeytyy heidän aikaisempaan järjestötoimintaansa. Naisten yhteiskunnallinen toiminta oli alkanut Suomessa 1800-luvun puolivälissä ompeluseuroissa ja hyväntekeväisyysjärjestöissä. He perustivat köyhäinkouluja, lastenkoteja sekä jakoivat avustuksia köyhille. Vähitellen naisten aloittamat toimintamuodot liitettiin osaksi kunnallista tai valtiollista lastenhuoltoa ja köyhäinhoitoa. Naisten toiminta hyväntekeväisyysjärjestöissä merkitsi heidän perheroolinsa laajentamista yhteiskuntaan päin. Samalla tavoin kuin naiset olivat kotona vastuussa hoito- ja huoltotehtävistä, he ottivat myös yhteiskunnallisissa toiminnoissa itselleen vastaavat tehtävät. Lucina Hagman kiteytti tämän ajatuksen sanoessaan, että naiset astuvat nyt ulos perhekodista rakentaakseen suurta yhteistä kotia eli yhteiskuntaa.

Naisten ja miesten yhteiskunnallinen työnjako merkitsi käytännössä sitä, että naisten toimialaksi määriteltiin opetus- ja kasvatuskysymykset sekä terveyden- ja köyhäinhoitoon kuuluvat asiat. Naisilla uskottiin olevan erityisominaisuuksia, joita he saattoivat toteuttaa näitä tehtäviä hoitaessaan. Näin naiset tekivät itsestään yhteiskunnan äitejä. Tämä yhteiskunnallinen työnjako säilyi suomalaisessa yhteiskunnassa useita vuosikymmeniä ja se toimii osittain vieläkin.

YHTEISKUNNALLISIA VAIKUTTAJIA

Lucina Hagmanin ja Aili Nissisen toiminta kansanedustajana jäi lyhyeksi episodiksi heidän kummankin elämässä. Eduskunta hajotettiin keväällä 1908, minkä jälkeen järjestetyissä vaaleissa Alli Nissinen tuli vielä uudestaan valituksi kansanedustajaksi. Lucina Hagman valittiin toistamiseen valtiopäiville vuonna 1916, mutta tämäkään eduskunta ei istunut pitkään, vaan uudet vaalit pidettiin jo seuraavana vuonna. Varsinaisen elämäntyönsä Lucina Hagman teki kasvattajana ja naisasianaaisena. Vuonna 1928 Lucina Hagmanille myönnettiin professorin arvo hänen 75-vuotispäivänään kunnianosoituksena hänen ansioistaan opettajana ja kasvattajana.

Alli Nissinen keskittyi puolestaan kaksi vuotta kestäneen kansanedustajuuden jälkeen Martta-yhdistyksen johtamiseen ja koulutyöhön. Martta-yhdistys oli tuolloin nopeasti kasvava naisjärjestö, joka veti puoleensa erityisesti maaseudun naisia sekä kansanvalistustyöstä kiinnostuneita sivistyneistönaisia. Samalla Alli Nissinen oli ottanut tehtäväkseen *Emäntälehd*en toimittamisen, minkä ohessa hän julkaisi lasten ja nuorten kirjoja, näytelmiä, runoja, kaunokirjallisuutta ja oppikirjoja. Oman tuotantonsa rinnalla hän teki jatkuvasti myös käännöstöitä suomentaen vieraskielistä kirjallisuutta. Aili Nissisen työ kasvattajana ei siis rajoittunut pelkästään kouluopetukseen vaan kansanvalistuksesta tuli hänen elämäntehtävänsä.

Naisten äänioikeuden toteutuminen oli herättänyt suurta toiveikkuutta naisasianaaisissa. Ensimmäiset vaalit olivat kuitenkin pettymys, sillä naisia valittiin eduskuntaan vain 19 ja muutamia naisasialiikkeen johtohenkilöitä jäi kokonaan valitsematta. Vaalitappio sai naiset kokoamaan rivejään, ja kesällä 1907 perustettiin Lucina Hagmanin ehdotuksesta Suomalainen Naisliitto, josta tuli perustuslaillisten naisten yhdistys. Naisedustajien määrä ei jatkossakaan lisääntynyt toivotulla tavalla, joten naisasianaaiset tulkitsivat naisten aseman parantamisen joutuneen vastatuuleen¹⁷. Lucina Hagman esitti yhden ratkaisun tähän ongelmaan pitäessään esitelmän Suomalaisen Naisliiton vuosikokouksessa keväällä 1923. Esitelmässään hän teki ehdotuksen, että naiset muodostaisivat oman vaaliliittonsa, koska siten saataisiin eduskuntaan ehkä

enemmän naisia kuin puolueiden listoilta.¹⁸ Ehdotus ei kuitenkaan saanut laajempaa kannatusta eikä sitä toteutettu.

Ehdotus naisten vaaliliitosta on kiinnostava, koska se paljastaa Lucina Hagmanin ajattelussa tapahtuneen muutoksen. Vuonna 1906 hän ei pitänyt suotavana eikä tarpeellisena perustaa naisten omaa puoluetta. Tällöin hän oli ilmeisen innostunut ja optimistinen sen suhteen, mitä uusia mahdollisuuksia äänioikeus ja vaalikelpoisuus tarjosivat naisille. Parikymmentä vuotta myöhemmin Lucina Hagmanin tulkinta naisten vaikutusmahdollisuuksista oli muuttunut pessimistisemmäksi. Naiskansanedustajien määrä ei ollut lisääntynyt eikä valtiopäivätyöskentely ollut tuottanut toivottuja uudistuksia. Esimerkiksi hartaasti odotettu avioliittolain uudistus ei ollut toteutunut.

Lucina Hagmanin persoonallisuutta ja elämänasennetta valaisee osuvasti hänen oma kuvauksensa nuoruusvuosilta: *”Olin kehitykseni alussa. Maailma probleemeineen oli avautunut minulle ja otin nuoruuden kiihkeydellä osaa naisasian syntyyn, ja sen vastuksiin, sanalla sanoen sen vaiheisiin. En ollut kuin muut nuoret, en harrastanut ulkonäköäni, en vaatteitani, ainoastaan opettajantyötäni, kirjallisuutta ja raittiutta.”*¹⁹ Lucina Hagmanille elämä merkitsi velvollisuutta itsensä kehittämiseen ja työn tekemiseen. Samalla se sisälsi lupauksen, että maailma oli muutettavissa; siihen saattoi vaikuttaa omalla työllään ja toiminnallaan.

1. Hagman, Lucina, *Naisten kasvatuksesta*. Werner Söderström, Porvoo 1888, 24, 33, 72-73.

2. Hagman, Lucina, Fredrika Bremer. *Kuvaus vuosisatamme alkupuolelta*. Werner Söderström, Porvoo 1886, 98-101; Hagman 1888, 19, 29-31, 39; Työmoraalin korostamisesta ja joutilaisuuden arvostelemisesta ks. myös Jallinoja, Riitta, *Suomalaisen naisasialiikkeen taistelukaudekset*. WSOY, Helsinki 1983, 60-61.

3. Hagman, Lucina, *Lucina Hagman kertoo lapsuudestaan Kälviällä*. Otava, Helsinki 1936, 91, 177, 193-195; ks. myös Hagman, Tyko, *Elämäni lapsuus. Muistelmia Kälviältä ja Kokkolan koulusta*. Porvoo 1911, 101-102.

4. 1800-luvun lopulla käydystä keskustelusta esim. Nieminen, Armas, *Taistelu sukupuolimoraalista*. Helsinki 1951, 118-282; Rajainen, Maija, *Naisliike ja*

sukupuolimoraali. Suomen kirkkohistoriallisen seuran toimituksia 91. Helsinki 1973; Jallinoja 1983, 57-69.

5. Bardes, Barbara & Gossett, Suzanne, *Declarations of Independence. Women and Political Power in Nineteenth-Century American Fiction*. Rutgers Univ. Press, New Brunswick 1990, 12, 69.

6. Ritva Hapuli on analysoinut osuvasti sukupuoleen perustuvaa jakoa yksityiseen ja julkiseen. Mies saattoi liikkua näiden sfäärien välillä. Naiselle julkiset tilat merkitsivät hyveellisyyden menettämisen ja itsensä likaamisen vaaraa, sillä liikkuminen julkisuudessa ja ajatus kunniattomuudesta liitettiin läheisesti toisiinsa. Kun naiset alkoivat vuosisadan vaihteessa liikkua julkisuudessa entistä enemmän, miesten oli vaikea erottaa "huonot" ja "siivot" naiset toisistaan. Hapuli, Ritva, *Nykyajan sininen kukka. Olavi Paavolainen ja nykyaika*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Toimituksia 628. Helsinki 1995, 134-138; ks. myös Julkunen, Raija, "Feministiseen analyysiin." *Naiset yksityisen ja julkisen rajalla*. Vastapaino, Tampere 1995, 20.

7. Innala, Aune, *Suomen naisen alkutaival lainsäätäjänä 1907-1917*. Helsinki 1967, 164-165; Rajainen 1973, 190-194.

8. Hagman, Lucina, *Yhteiskasvatuksesta*. Helsinki 1887; Hagman, Lucina, "Kuomireessä. Palanen Suomalaisen Yhteiskoulun syntyhistoriaa." *Helsingin Suomalainen Yhteiskoulu 1886-1911*. Helsinki 1912.

9. von Alfthan, Märta, *Seitsemän vuosikymmentä Naisasialiitto Unionin historiaa*. Joensuu 1966, 39; Ollila, Anne, "Naimaton perheellinen nainen- Lucina Hagmanin perhe." *Monta tietä menneisyyteen*. Turku 1995, 268-269.

10. Hagman, Lucina, *Naisten ohjelma lähestyviä vaaleja ajatellen*. Porvoo 1906, 5-6; ks. myös Hagman, Lucina, "Muistelmia äänioikeuteni ensi ajalta." *Murrosajoilta. Muistoja ja kokemuksia*. Porvoo 1918, 449, 451.

11. Hagman 1906, 25-31.

12. Lucina Hagmanin teksteistä löytyy viittauksia liberaalin filosofin J.S. Millin näkemyksiin. Esim. Hagman, Lucina, *Naisten äänestys-oikeudesta*. Helsinki 1889, 19, 21; Hagman, Lucina, *Yhteiskuntalaitosten suhtautuminen naisten oikeuksiin*. s.l. 1911, 2.

13. Banks, Olive, *Faces of Feminism. A Study of Feminism as a Social Movement*. Oxford 1981, *passim*; Frevert, Ute, *Women in German History. From Bourgeois Emancipation to Sexual Liberation*. Oxford 1988, 125-128; Buechler, Steven M, "Women's Movements in the United States." *Woman Suffrage, Equal Rights and Beyond*. New Brunswick 1990, 88-93. Nykyisestä tasa-arvo vs. erilaisuus -keskustelusta esim. *Beyond Equality and Difference. Citizenship, Feminist Politics and Female Subjectivity*. Ed. by Gisela Bock and Susan James. London 1992.

14. Puhujamatkoista ks. Hagman 1918.

15. Esim. Innala 1967, 89-90, 130, 148, 181-184, 187-188, 221; Ollila, Anne, *Suomen kotien päivä valkenee...Marttajärjestö suomalaisessa yhteiskunnassavuoteen 1939*. Historiallisia Tutkimuksia 173. Helsinki 1993, 54-55.

16. Innala 1967, 89-197 passim, 232-234.

17. Alfthan 1966, 203-208; Jallinoja 1983, 50-51; ks. myös Hagman 1911, passim.

18. Hagman, Lucina, *Olisiko ajateltavissa?* Helsinki 1923.

19. Lucina Hagmanin päiväkirja 3.5.1931, Lucina Hagmanin yksityisarkisto, Kansallisarkisto.